

УДК 343.2

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3240916>**С.В. ГРИНЧАК,**

доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент,
м. Харків, Україна; e-mail: s.grinchak1974@gmail.com;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0910-4135>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ В СФЕРІ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

S.V. GRYNCHAK,

Ass. Professor, Chair of Criminal Law №1,
Yaroslav Mudryi National Law University,
Ph.D. in Law, Associate Professor,
Kharkiv, Ukraine; e-mail: s.grinchak1974@gmail.com;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0910-4135>

CRIMINAL LAW PROTECTION OF LIFE AND HEALTH OF A PERSON IN THE FIELD OF MEDICAL ACTIVITY

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Розглядаються актуальні проблеми кримінальної відповідальності за медичні правопорушення. Проведено дослідження внутрішніх зв'язків кримінально-правових норм, які охороняють життя та здоров'я людини в медичній сфері. З цією метою виділено чотири групи суміжних або однорідних злочинних діянь, залежно від тотожності або схожості об'єктів кримінально-правової охорони. Порівняльно-правовий аналіз ознак медичних правопорушень дав змогу виокремити їх спільні та відмінні ознаки та провести їх розмежування. Зроблено висновок, що співвідношення кримінально-правових норм, що охороняють життя та здоров'я людини в сфері медичної діяльності, не є однаковим. В одних випадках йдеться про конкуренцію загальної та спеціальної норм, де може бути як повна конкуренція, так і часткова конкуренція. В інших випадках норми є суміжними між собою, маючи при цьому деякі спільні ознаки. На цій підставі запропоновано шляхи удосконалення механізму кримінально-правової протидії медичним правопорушенням.

Ключові слова: медичні правопорушення; незаконна лікувальна діяльність; дослідження над людиною; незаконна трансплантація; насильницьке донорство

Topical issues of criminal liability for medical offenses are considered. Analysis of the internal relations of the criminal legal norms, which are stipulated by Section II of the Special Part of the Criminal Code and which protects the life and health of the person in the sphere of medical activity, is carried out. For this purpose four groups of related or homogeneous criminal acts have been identified, depending on the identity or similarity of the objects of criminal protection. The first group of criminal offenses consists of acts that encroach on public relations, ensuring the protection of life and health of the person in the provision of medical care and medical services. The second group consists of crimes that encroach on public relations, ensuring the protection of life and human health in clinical and/or biomedical research. The third group includes offenses affecting public relations, ensuring the protection of life and health of the donor and recipient, as well as the physical integrity of the individual in the transplantation of human anatomical materials and blood donation. The latter group includes crimes that violate public relations, which provide protection of confidential information about the patient's health, intimate and family aspects of his life. Comparative legal analysis of the features of medical offenses made it possible to distinguish their common and distinctive features and to distinguish them. It is concluded that the ratio of criminal law standards that protect the life and health of a person in the field of medical activity is different. In some cases it is a competition of general and special rules, where there can be both full competition and partial competition. In other cases, the rules are contiguous, with some commonalities. On this basis, the ways of improving the criminal law regulation in the medical sphere are proposed.

Key words: medical offenses; illegal medical activity; human experiments; illegal transplantation; violent donation

Постановка проблеми

Життя, здоров'я людини та її особиста недоторканність є найвищою соціальною цінністю і повинні охоронятися державою відповідними правовими механізмами, у тому числі, й кримінально-правовими засобами. Зокрема, Кримінальний кодекс України (КК) має своїм завданням правове забезпечення охорони життя та здоров'я людини в різних сферах її суспільного життя. Однією з найважливіших складових життєдіяльності суспільства є сфера медичної діяльності.

Боротьба з кримінальними правопорушеннями¹ в медичній сфері здійснюється за допомогою низки норм, які встановлюють відповідальність за посягання на такі блага. До медичних злочинів та проступків², на нашу думку, варто віднести: неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби; розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби; незаконна лікувальна діяльність; ненадання допомоги хворому медичним працівником; неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником; порушення прав пацієнта; незаконне проведення дослідів над людиною; порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини; насильницьке донорство; незаконне розголошення лікарської таємниці. Мова йде про правопорушення, передбачені розділом II Особливої частини КК. Іноді до цієї групи відносять делікти, передбачені в інших розділах Особливої частини КК (наприклад, незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги (ст.151), порушення права на безоплатну медичну допомогу (ст.184), незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст.319) тощо), проте в цих випадках шкода заподіюється іншим об'єктам кримінально-правової охорони, що не є предметом даного дослідження.

¹ Із 01.01.2020 р. набирають чинності зміни до КК, згідно з якими усі діяння будуть називатися кримінальними правопорушеннями, які, в свою чергу, поділятимуться на кримінальні проступки та злочини [1].

² Далі в цій статті "кримінальні правопорушення в медичній сфері" будуть називатися також "медичними правопорушеннями" або "медичними злочинами та проступками".

Останнім часом значну увагу дослідженню медичних правопорушень приділено в дисертаційних роботах С.Р. Дутчак "Забезпечення охорони прав пацієнта в Україні: кримінально-правовий аспект" (2018 р.) та І.М. Філь "Кримінально-правова та кримінологічна протидія неналежному виконанню професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником" (2018 р.). У першому випадку проводиться аналіз інституту забезпечення охорони прав пацієнта в Україні [2, с.20], а у другому – аналіз кримінальної відповідальності за неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником [3, с.16–19]. Щодо зарубіжних досліджень, то С. Ост (Ost Suzanne, 2013) ґрунтовно проаналізувала лікарські помилки в медичній практиці та надала їх кримінально-правову оцінку [4]; Т.О. Адидо (Adido Terry O., 2018) комплексно розглянув національні та міжнародні аспекти трансплантаційного туризму [5].

Згідно зі статистикою кількість медичних правопорушень є незначною, порівняно з усіма кримінальними правопорушеннями, що пояснюється не високими стандартами надання медичної допомоги або медичних послуг, а підвищеною латентністю подібних правопорушень [6, с.5; 2, с.5–6; 7, с.5; 8, с.7; 9; 10, с.9]. У той же час, як зазначають П. Вільямс (Williams P., 1994) та Р. Годсон (Godson R., 1995) й В. Олсон (Olson W., 1995), привертає увагу тенденція до зростання кількості цих правопорушень та їх організованого, а інколи й транснаціонального характеру [11, 12].

Тому метою цієї статті є аналіз проблем кримінальної відповідальності за медичні правопорушення, вирішення яких має важливе як доктринальне, так і правозастосовне значення. Її новизна полягає у запропонованих шляхах удосконалення механізму кримінально-правової протидії медичним правопорушенням. Завданнями роботи є з'ясування характеру внутрішніх взаємозв'язків між нормами КК України, які встановлюють відповідальність за злочини та кримінальні проступки в медичній сфері; виокремлення спільних та відмінних ознак цих норм та проведення їх розмежування³.

³ Л.П. Брич розглядає поняття "розмежування складів злочину" як юридичну діяльність, яка здійснюється в ході створення кримінально-правових нормативних приписів, тлумачення кримінального закону, кримінально-правової кваліфікації і полягає у визначенні (встановленні, виявленні) місця конкретного складу злочину у системі складів злочинів зі спільними ознаками та системі всіх законодавчих моделей кримінально-правової поведінки,

Порівняльно-правовий аналіз норм, що передбачають відповідальність за медичні правопорушення більш доцільно проводити, попередньо об'єднавши їх в суміжні або однорідні групи, залежно від тотожності або схожості об'єктів кримінально-правової охорони. Звісно, що такий поділ є достатньо умовним, адже усі вказані норми мають суттєву схожість між собою, проте запропонований поділ полегшить їх дослідження.

Норми, що забезпечують охорону життя та здоров'я людини при наданні медичної допомоги та медичних послуг

В цій групі об'єднані норми, що передбачені ст.ст.131, 138, 139⁴ КК та 140 КК. Зокрема, розмежування потребує ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст.139 КК)⁵ та неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст.140 КК)⁶. Більшість науковців вважають, що в цьому випадку йдеться про конкуренцію норм⁷, де ст.140 КК передбачає загальну норму⁸, а ст.139 КК – спеціальну норму⁹. В цілому такий підхід є достатньо аргументованим і за-

як їхнього елемента, що здійснюється шляхом порівняння змісту ознак складів злочинів, і полягає у виявленні суті їхніх зв'язків один з одним, якими є типи співвідношення складів злочинів зі спеціальними ознаками [13, с.5].

⁴ Із 01.01.2020 р. діяння, передбачене ч.1 ст.139 КК, за ступенем тяжкості, буде кримінальним проступком [1].

⁵ Далі в цій статті "ненадання допомоги хворому медичним працівником" буде називатись "ненадання допомоги хворому" або "ненадання допомоги".

⁶ Далі в цій статті "неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником" буде називатись "неналежне виконання обов'язків медичним працівником".

⁷ Конкуренція кримінально-правових норм виникає там, де на регулювання одного кримінально-правового відношення одночасно претендує дві або більше норми, пріоритетною з яких завжди є одна [14, с.176–179; 15, с.176–177]. Варто зауважити, що такий підхід не є однотайним. Наприклад, Н.Ф. Кузнецова категорично заперечує можливість передбачення одного одиначного злочину двома або більше нормами [16, с.126]. Інколи науковці, аналізуючи понятійний апарат в сфері кримінального права, взагалі ототожнюють поняття конкуренції та колізії норм [17, с.10].

⁸ Загальна норма залишається в резерві для тих випадків, які спеціальними нормами не охоплюються [18, с.243–244].

⁹ Спеціальна норма – це норма, в якій законодавець, виокремлюючи її із загальної, спеціально наголошує на певних ознаках, з якими пов'язується відповідальність саме за цією кримінально-правовою нормою [19, с.112].

слуговує на увагу, але варто пам'ятати, що питання про конкуренцію норм слід вирішувати не абстрактно, а залежно від тих чи інших фактичних обставин справи, в конкретних випадках застосування закону про кримінальну відповідальність [20, с.140]. Ненадання допомоги хворому та неналежне виконання обов'язків медичним працівником, на нашу думку, відмежовуються між собою характеристикою потерпілого та деякими об'єктивними та суб'єктивними ознаками.

Потерпілим в обох нормах є хворий, проте в ст.139 КК йдеться про пацієнта, який перебуває в небезпечному для життя чи здоров'я стані та потребує невідкладної медичної допомоги. На таке тлумачення нас орієнтує вказівка в диспозиції ч.1 ст.139 КК на "...завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого". У ст.140 КК йдеться про пацієнта, якому надається будь-яка медична допомога (екстрена, первинна, вторинна-спеціалізована, третинна-високоспеціалізована, паліативна допомога та медична реабілітація) або медичні послуги.

З об'єктивної сторони кримінальний проступок, передбачений ст.139 КК, полягає у ненаданні допомоги хворому без поважних на це причин. Мова йде про бездіяльність, невтручання медичного працівника в розвиток загрозливих для життя або здоров'я пацієнта явищ, викликаних обставинами, ліквідація, локалізація, чи мінімізація яких належить до його професійної компетенції [10, с.9]. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч.1 ст.140 КК, окрім діяння (дія чи бездіяльність), яке полягає у невиконанні чи неналежному виконанні медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного ставлення до них, характеризується настанням суспільно небезпечних наслідків у виді спричинення тяжких наслідків для хворого. Стаття 139 КК також передбачає наслідки у виді смерті хворого або інших тяжких наслідків, але тільки в частині другій.

Різною в цих кримінальних правопорушеннях є і суб'єктивна сторона. Зокрема, ненадання допомоги хворому може бути вчинене лише умисно, адже медичний працівник усвідомлює (завідомо знає), що його бездіяльність може спричинити тяжкі наслідки для пацієнта. В той же час, неналежне виконання обов'язків медичним працівником може бути умисним або необережним, а психічне ставлення до наслідків лише необережним.

Аналіз норм, передбачених ст.ст.140 та 139 КК, дає підстави підтримати висновок, що

йдеться про конкуренцію загальної та спеціальної норми¹⁰. В зв'язку з цим виникає закономірне питання про доцільність такої диференціації кримінальної відповідальності? Як зазначав В.М. Кудрявцев, існування загальної та спеціальної норми має практичний сенс тоді, коли спеціальна норма вирішує питання кримінальної відповідальності якимось інакше, ніж загальна норма [22, с.218]. В цьому випадку дана умова дотримана, бо, по-перше, відповідальність настає уже за сам факт ненадання допомоги хворому не залежно від настання тяжких наслідків, а, по-друге, відрізняється і суворість покарання, що застосовується за це діяння на відміну покарання, передбаченого в загальній нормі. Отже пропозиція науковців про повну декриміналізацію діянь, передбачених ст.139 КК, через наявність загальної норми (ст.140 КК) вбачається передчасною та недоцільною. Тому, більш вдалим, на нашу думку, є пропозиція об'єднати ст.ст.139 та 140 КК в одну статтю. В частині першій цієї статті можна передбачити відповідальність за кримінальний проступок, а саме за невиконання або неналежне виконання медичним працівником своїх професійних обов'язків, а в частині другій, встановити відповідальність за злочин – те саме діяння, що спричинило тяжкі наслідки для хворого. Ці зміни значно би полегшили правозастосування вказаних норм КК.

Диспозиція ч.1 ст.140 КК за своїм текстуальним змістом є найбільш схожою до норми, передбаченої ч.1 ст.131 КК. Їх аналіз вказує, що відмінність між ними полягає в наступному: по-перше, об'єктивну сторону злочину, передбаченого ч.1 ст.131 КК, характеризує дія – неналежне виконання медичним, фармацевтичним або іншим працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного ставлення до них. Як уже зазначалось, об'єктивна сторона, злочину передбаченого ч.1 ст.140 КК, характеризується як дією, так і бездіяльністю; по-друге, суспільно небезпечними наслідками в ч.1 ст.131 КК є зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хво-

роби, що є небезпечною для життя людини, а в ч.1 ст.140 КК – тяжкі наслідки для хворого; по-третє, суб'єктом злочину, передбаченого ст.140 КК, є медичні або фармацевтичні працівники, а в ст.131 КК додатковим суб'єктом виступають інші працівники, до кола професійних обов'язків яких входить виконання конкретних дій щодо запобігання зараженню ВІЛ або іншими невиліковними інфекційними хворобами, (працівники станцій переливання крові, слідчих ізоляторів, установ виконання покарань тощо).

Таким чином, злочин, передбачений ст.131 КК, вчинений медичним або фармацевтичним працівником, є різновидом неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст.140 КК). Тобто, йдеться про співвідношення спеціальної та загальної норми, однак така конкуренція відсутня у випадках, коли діяння, передбачене ст.131 КК, вчиняє інший працівник. Вказану конкуренцію можна назвати частковою, або неповною, яку необхідно застосовувати особливо уважно та обережно, бо в одній конкретній ситуації повинна застосовуватись спеціальна норма, а в іншій – норма більш загального характеру [22, с.225].

Щодо злочину, передбаченого ст.138 КК, то його слід розмежовувати з кримінальними правопорушеннями, передбаченими ст.ст.140 та 139 КК.

Головною відмінністю є те, що незаконна лікувальна діяльність вчиняється суб'єктом, який не має належної медичної освіти. Мова йде про осіб, які взагалі не мають медичної освіти або які мають медичну освіту, але здійснюють медичну діяльність, що не відповідає одержаній спеціальності або рівню підготовки [6, с.217]. В протиположності цьому кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст.139, 140 КК, навпаки вчиняються лише суб'єктами, які мають належну медичну або фармацевтичну освіту.

Окрім цього дії, передбачені ст.138 КК, полягають у занятті лікувальною діяльністю без спеціального дозволу. Тобто, особа не отримує у встановленому порядку відповідну ліцензію на медичну практику, яка необхідна для лікарів та інших медичних працівників, або спеціальний дозвіл на заняття народною медициною, який необхідний для цілителів. На відміну від цього ненадання допомоги хворому, як уже зазначалось, полягає у невтручанні медичного працівника в розвиток загрозливих для життя або здоров'я іншої людини явищ, викликаних обставинами, ліквідація, локалізація, чи мінімізація яких належить до його професійної компетенції.

¹⁰ У п.12 постанови ПВСУ "Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки" від 04.06.2010 р. № 7 вказано, "якщо за певне діяння передбачено відповідальність загальною і спеціальною (за об'єктом посягання, суб'єктом злочину тощо) нормами Особливої частини КК, таке діяння кваліфікується, як правило, за спеціальною нормою Особливої частини КК і додаткової кваліфікації за загальною нормою не потребує" [21].

Норми, що забезпечують охорону життя та здоров'я людини при проведенні клінічних та/або біомедичних дослідів

До них ми відносимо порушення прав пацієнта (ст.141 КК) та незаконні дослідів над людиною (ст.142 КК). На перший погляд назви цих статей не вказують на значну схожість їх між собою, але подальший аналіз змісту вказаних норм свідчить про протилежне.

Так, у ч.1 ст.142 КК¹¹ передбачено відповідальність за незаконне проведення медико-біологічних, психологічних та інших дослідів над людиною. Дослід – це відтворення будь-якого явища експериментальним шляхом, створення чого-небудь нового у певних умовах з метою дослідження, випробування [23, с.458]. У міжнародному праві дослідів над людиною за їх цільовим призначенням поділяються на: клінічні (терапевтичні), тобто пов'язані із застосуванням нових методів і засобів лікування хворих, та неклінічні (науково-дослідні), що мають суто наукову мету. В ст.142 КК йдеться про кримінальну відповідальність за будь-які незаконні дослідів над людиною.

На відміну від цієї норми у ст.141 КК криміналізовано лише проведення клінічних випробувань лікарських засобів, без письмової згоди пацієнта або його законного представника, або стосовно неповнолітнього чи недієздатного, що безумовно теж є одним із різновидів дослідів над людиною.

Для встановлення порядку проведення будь-яких дослідів над людиною необхідно звертатися до регуляторного законодавства.

Порушення прав пацієнта та незаконні дослідів над людиною відрізняються також і суспільно небезпечними наслідками цих злочинів. Зокрема, в ст.141 КК йдеться про смерть пацієнта або інші тяжкі наслідки, а в ст.142 КК – про створення небезпеки для життя чи здоров'я людини (ч.1) або тривалий розлад здоров'я потерпілого (ч.2).

Суб'єктивна сторона цих злочинів є тотожною – психічне ставлення до діяння може бути як умисним так і необережним, а до наслідків лише необережним. Суб'єктом порушення прав пацієнта може бути особа, яка у встановленому законодавством порядку наділена правом проводити клінічні випробування лікарських засобів (лікар-дослідник або керівник клінічних випро-

бувань), а суб'єктом незаконних дослідів над людиною може бути медичний працівник, який здійснює дослідів над людиною, або психолог, якому надано право проводити психологічні дослідів над людиною з науковою метою [8, с.199].

Повноцінний порівняльно-правовий аналіз незаконних дослідів над людиною не можливий без порівняння цього злочину з порушенням встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини (ст.143 КК). Необхідно визнати, що в трансплантології є напрямки, які знаходяться в стадії наукових досліджень (дослідження впливу нових імуні-депресантів на організм реципієнта, нові методи консервації органів, удосконалення методів тканинного типування тощо), які віднесені законодавством до медичного експерименту через недостатній рівень науково-практичного розвитку цього напрямку. Цьому питанню нами уже приділялась увага в інших публікаціях [7, с.126–129]; тут лише зазначимо, що визначальним, на нашу думку, є розуміння трансплантації саме як методу лікування. Якщо суб'єкт порушує порядок трансплантації анатомічних матеріалів як методу лікування, відповідальність повинна наставати за ст.143 КК, якщо ж порушується порядок проведення медичного експерименту в трансплантології, відповідальність повинна наставати за ст.142 КК.

Проведений порівняльно-правовий аналіз ст.141 та 142 КК дає можливість зробити висновок, що незаконне проведення дослідів над людиною (ст.142 КК) відрізняються від порушення прав пацієнта (ст.141 КК) деякими об'єктивними та суб'єктивними ознаками, в той же час ці норми співвідносяться між собою як загальна та спеціальна. Також можливо запропонувати деякі пропозиції щодо удосконалення ст.141 КК. По-перше, потребує зміни назва ст.141 КК. Це обумовлено тим, що назва "Порушення прав пацієнта" та зміст норми не відповідають одна одній. В нормі йдеться лише про відповідальність за порушення одного з багатьох прав пацієнта – інформовану згоду. В той же час права пацієнта, за своїм змістом, є поняттям значно ширшим [2, с.78–90; 24]. Тому з метою уніфікації кримінального законодавства та враховуючи назву і зміст загальної норми (ст.142 КК), можливо запропонувати нову назву ст.141 КК "Незаконне проведення клінічних дослідів лікарських засобів". По-друге, потребує обговорення пропозиція про декриміналізацію ст.141 КК з внесенням відповідних змін до ч.2 ст.142 КК, а саме, замість слів "якщо вони спричинили тривалий

¹¹ Із 01.01.2020 р. кримінальне правопорушення, передбачене ч.1 ст.142 КК, за ступенем суспільної небезпеки, віднесене до злочинів [1].

розлад здоров'я потерпілого" вказати "якщо вони спричинили тяжкі наслідки". В такому випадку проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта або його законного представника, або стосовно неповнолітнього чи недієздатного, буде підпадати під дію ч.1 або ч.2 ст.142 КК залежно від суспільно-небезпечних наслідків такого діяння.

Норми, що забезпечують охорону життя та здоров'я, а також тілесну недоторканність особи при трансплантації анатомічних матеріалів людині і донорстві крові

До цієї групи входять норми, передбачені ст.ст.143 та 144¹² КК. Варто зауважити, що донорство завжди є першим етапом трансплантації анатомічних матеріалів людини¹³, тому насильницьке донорство, в першу чергу, необхідно розмежовувати з порушенням встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини (ч.1 ст.143 КК) та вилученням у людини шляхом примушування або обману її анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації (ч.2 ст.143 КК).

На перший погляд складається враження, що йдеться про конкуренцію загальної норми (ч.1 ст.143) та двох спеціальних норм (ч.2 ст.143 та ч.1 ст.144), адже будь-яке незаконне вилучення в людини її анатомічних матеріалів (в тому числі і крові як специфічної тканини) завжди є одним із видів порушенням порядку трансплантації. В свою чергу, ч.2 ст.143 КК наче виступає загальною нормою відносно насильницького донорства, бо будь-яке насильницьке донорство крові є різновидом незаконного вилучення в людини її анатомічних матеріалів. Теоретично таке поєднання можливе, коли спеціальна норма в свою чергу виступає загальною для іншої норми або декількох норм [16, с.126; 22, с.220–225; 25, с.73]. Проте, подальший аналіз цих норм одні тези підтверджує, а інші заперечує. Зокрема, усі наведені норми є бланкетними, отже для з'ясування їх змісту слід керуватись регуляторним законодавством. Порядок трансплантації анатомічних матеріалів та донорства крові значно відрізняється один від одного як

змістом такої діяльності, так і нормативно-правовим забезпеченням¹⁴. Крім того, в ст.3 закону про трансплантацію вказано, що його дія не поширюється на донорство крові та її компонентів і діяльність, пов'язану з їх використанням [26]. Таким чином, насильницьке донорство не перебуває в логічному підпорядкуванні до порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини, отже не може бути спеціальною нормою до ч.1 ст.143 КК. На відміну від цього частини 1 та 2 ст.143 КК України співвідносяться між собою як загальна та спеціальна норми [7, с.198–201, 219–221], де одна з них (загальна) охоплює визначене коло діянь, а інша (спеціальна) – частину цього кола, тобто окремі різновиди діянь [28, с.44], передбачених загальною нормою [19, с.109]. Суттєву схожість об'єктивних та суб'єктивних ознак ілюструють кримінальні правопорушення, передбачені ч.2 ст.143¹⁵ КК та ч.1 ст.144 КК. У цих деліктах співпадає характеристика потерпілого, яким є тільки живий донор, у якого узято анатомічні матеріали для майбутньої трансплантації або кров для подальшого використання її для лікування чи отримання компонентів крові чи виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях.

Незаконна трансплантація та насильницьке донорство належать до так званих предметних кримінальних правопорушень. І саме предмет є визначальним для їх відмежування. Предметом незаконної трансплантації є анатомічні матеріали людини (органи чи їх частини, тканини, анатомічні утворення, клітини та фетальні матеріали). Предметом насильницького донорства є кров людини. Варто погодитись із науковцям, що вилучення органів та більшості тканин невідворотно завдає шкоду життю або здоров'ю донора, а при вилученні крові така шкода, як правило, не заподіюється [9, с.7].

Обов'язковими ознаками об'єктивних сторін незаконної трансплантації та насильницького донорства є діяння та способи їх вчинення. Під вилученням анатомічних матеріалів людини

¹² Із 01.01.2020 р. діяння, передбачене ч.1 ст.144 КК, за ступенем тяжкості, буде кримінальним проступком [1].

¹³ Терміни "трансплантація" та "донорство" потрібно розглядати взаємопов'язано як дві стадії єдиного лікувального процесу, бо трансплантація без донорства, тобто без переливання крові або без попереднього вилучення будь-яких інших анатомічних матеріалів, неможлива.

¹⁴ Щодо трансплантації анатомічних матеріалів, це перш за все Закон України "Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині" [26], а щодо донорства крові – Закон України "Про донорство крові та її компонентів" [27].

¹⁵ Далі в цій статті "вилученням у людини шляхом примушування або обману її анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації", тобто злочин, передбачений ч.2 ст.143 КК, скорочено буде називатись "незаконною трансплантацією".

слід розуміти процес хірургічного або іншого оперативного втручання в організм людини і позбавлення її анатомічного матеріалу. Незаконне вилучення органів або тканин людини, передбачене ч.2 ст.143 КК, може бути вчинене лише активними діями. У той же час, як слушно вказує О.В. Сапронов, насильницьке донорство, передбачене ч.1 ст.144 КК, може бути вчинене як у формі дії, так і у формі бездіяльності. Наприклад, вилучення крові, що розпочалося правомірно, може за певних умов перетворитися на протиправне при неприпиненні вилучення після забору допустимої кількості крові [9, с.8]. Неоднаково законодавець вказав також способи вчинення незаконної трансплантації та насильницького донорства. Зокрема, в ч.2 ст.143 КК такими способи є примушування та обман, а в ч.1 ст.144 КК – насильство та обман.

З суб'єктивної сторони незаконна трансплантація та насильницьке донорство можуть бути вчинені лише з прямим умислом. Проте, неоднаковою є мета цих злочинів. У диспозиції ч.2 ст.143 КК зазначено, що вилучення анатомічних матеріалів людини вчиняється з метою їх трансплантації, тобто анатомічні матеріали людини вилучаються для їх подальшої (майбутньої) пересадки реципієнту. Слід зазначити, що мета трансплантації передбачена в ч.2 ст.143 КК як кінцева, і для її досягнення необхідно спочатку вилучити, видалити анатомічний матеріал з тіла живого донора, тобто попередньо досягти проміжної мети. Водночас для кваліфікації цього злочину достатньо лише існування кінцевої мети, а не її реалізація. В той же час метою злочину, передбаченого ч.1 ст.144 КК, є використання особи потерпілого як донора, тобто кров вилучається з організму людини для лікування інших людей, отримання компонентів крові чи виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях.

Суб'єктом незаконного вилучення органів або тканин людини є лікар. З урахуванням змісту диспозиції ч.2 ст.143 КК можна стверджувати, що незаконне вилучення анатомічних матеріалів людини можливе в співучасті із загальним суб'єктом, оскільки примушування донора або його обман може вчиняти будь-яка особа. На відміну від суб'єкта незаконної трансплантації, суб'єктом насильницького донорства може бути будь-яка особа, адже вилучення крові є нескладною маніпуляцією, для виконання якої достатньо оволодіти мінімальними навичками, що можливо зробити без отримання медичної освіти та наявності практики роботи в медичному закладі.

Проведений аналіз незаконної трансплантації та насильницького донорства вказує, що теза про конкуренцію загальної (ч.2 ст.143 КК) та спеціальної (ч.1 ст.144 КК) норм не знайшла свого підкріплення, бо в цьому випадку йдеться про співвідношення суміжних складів правопорушень, які відрізняються між собою різними предметами та деякими особливостями об'єктивних та суб'єктивних ознак, а також відмінним за своєю сутністю нормативно-правовим регулюванням.

Норми, що забезпечують охорону конфіденційної інформації про стан здоров'я пацієнта, інтимні та сімейні сторони його життя

Останню групу утворюють незаконне розголошення лікарської таємниці (ст.145) та розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст.132 КК), які є доволі схожими між собою. Більшість науковців вважають ці норми конкуренцією загальної та спеціальної норм [29, с.32–36].

Попередньо зазначимо, що законодавцем [1] посилено санкцію ст.145 КК, отже в ст.145 КК йдеться про злочин, а в ст.132 КК про кримінальний проступок. Проте мотиви такого рішення законодавця є не зрозумілими, адже до цих змін покарання за ст.132 КК було більш суворим (максимум – обмеження волі на строк до трьох років), аніж покарання за ст.145 КК (максимум – виправні роботи на строк до двох років).

Предметом злочину, передбаченого ст.145 КК, є лікарська таємниця. У ст.40 Основ законодавства України про охорону здоров'я визначено, що лікарською таємницею є інформація про стан здоров'я пацієнта; хворобу та діагноз; огляд та його результати; методи лікування тощо. Окрім цього, питання охорони лікарської таємниці регулюють і деякі спеціальні закони, зокрема Закон України "Про психіатричну допомогу" від 22.06.2000 р. № 1489–III, Закон України "Про захист населення від інфекційних хвороб" від 06.04.2000 р. та ін. Варто зауважити що ЄСПЛ (рішення у справі "Пантелеєнко проти України" [30]) вважає відомості про стан здоров'я конфіденційною інформацією, що належить до приватного життя особи¹⁶, розголошення якої

¹⁶ У рішенні Конституційного суду по справі К.Г. Устименка зазначено, що ст.23 Закону України "Про інформацію" треба розуміти так, що забороняється не лише збирання, а й зберігання, використання та поширення

є прямим порушенням ст.8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. В свою чергу, предметом кримінального проступку, передбаченого ст.132 КК, є відомості про проведення медичного огляду особи на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) або захворювання на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, та його результатів. Ця інформація є частиною лікарської таємниці.

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ст.145 КК, полягає у розголошенні лікарської таємниці, що спричинило тяжкі наслідки. Йдеться про незаконне повідомлення будь-яким способом лікарської таємниці хоча б одній сторонній особі. Тяжкими наслідками, в даному випадку, є: самогубство, психічна хвороба, переривання вагітності тощо. На відміну від ст.145 КК, проступок, передбачений ст.132 КК, з об'єктивної сторони характеризується лише діянням – розголошенням відомостей, що є предметом цього правопорушення.

Незаконне розголошення лікарської таємниці може бути лише умисним, а ставлення до наслідків лише необережним. На умисел щодо діяння нам вказує диспозиція ст.145 КК. На відміну від ст.145 КК, розголошення відомості про проведення медичного огляду особи на виявлення зараження вірусом ВІЛ або захворювання на СНІД чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, та його результатів може бути як умисним, так і необережним.

Суб'єктом кримінального проступку можуть бути: 1) медичні працівники; 2) службові особи лікувального закладу; 3) допоміжні працівники, що самовільно отримали інформацію. Якщо розголошення вказаної інформації вчиняє особа, яка не передбачена в ст.132 КК, то таке діяння, за наявності усіх інших підстав, слід кваліфікувати за ст.145 КК. Суб'єкт незаконного розголошення лікарської таємниці сформульований більш загальним чином – особа, якій лікарська таємниця стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків.

конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини. До конфіденційної інформації, зокрема, належать свідчення про особу: освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я та інші персональні дані [31].

Проведений аналіз вказує, що між нормами, передбаченими ст.145 КК та ст.132 КК, є тісний зв'язок і залежність, але вони відрізняються між собою певними об'єктивними та суб'єктивними ознаками. Таким чином, можна погодитися з тезою, що йдеться про конкуренцію загальної та спеціальної норми. Проте точніше говорити про часткову конкуренцію, яка виникає лише у разі умисного розголошення конфіденційної інформації про стан здоров'я особи.

Більш важливим є питання доцільності одночасного існування в КК ст.145 та ст.132. На нашу думку, такий підхід є доволі сумнівним і зайвим перевантаженням КК. Варто було би декриміналізувати ст.132 КК та одночасно доповнити загальну норму відповідними змінами. Варіанти удосконалення ст.145 КК можуть бути наступні: 1) виключити вказівку в нормі на умисне розголошення лікарської таємниці, що дасть змогу охопити будь-яке протиправне поширення конфіденційної інформації про особу, що спричинило тяжкі наслідки; або 2) передбачити в ч.1 ст.145 КК відповідальність за сам факт розголошення лікарської таємниці (формальний склад злочину), а в ч.2 ст.145 за те саме діяння, що спричинило тяжкі наслідки.

Висновки

1. На підставі дослідження внутрішніх зв'язків кримінально-правових норм, що охороняють життя та здоров'я людини в медичній сфері нами встановлено, що їх співвідношення не є однаковим. В одних випадках йдеться про конкуренцію загальної та спеціальної норм, де може бути як повна конкуренція, так і часткова (неповна) конкуренція. Прикладами першого співвідношення є норми, передбачені ст.ст.140 та 139; ст.ст.142 та 141; ч.1 ст.143 та ч.2 ст.143. Прикладами другого співвідношення є ст.ст.140 та 131; ст.ст.145 та 132. В інших випадках норми є суміжними між собою, маючи при цьому деякі спільні ознаки, наприклад, ст.ст.138 та 139; ст.ст.138 та 140; ст.ст.142 та 143; ст.ст.143 та 144 Кримінального кодексу України.

2. Потребує зміни назва ст.141 "Порушення прав пацієнта" на нову назву КК "Незаконне проведення клінічних дослідів лікарських засобів". У разі підтримки пропозиції про декриміналізацію ст.141 КК, необхідно внести відповідні зміни до ч.2 ст.142 КК: замість слів "якщо вони спричинили тривалий розлад здоров'я потерпілого" вказати "якщо вони спричинили тяжкі наслідки". Доцільною також вбачається декриміналізація ст.132 КК, з одночасним виключенням

з ч.1 ст.145 КК вказівки на *умисне* розголошення лікарської таємниці, або як варіант встановити в ч.1 ст.145 КК відповідальність за сам факт розголошення лікарської таємниці, а в ч.2 ст.145 КК – за те саме діяння, що спричинило тяжкі наслідки.

3. Доречним є проведення порівняльно-правового аналізу з суміжними нормами, які передбачені в інших розділах Особливої частини КК. Окреслені проблеми можуть бути предметом майбутніх наукових досліджень.

Конфлікт інтересів

Текст даної статті виконаний автором самостійно. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів або порушення права інтелектуальної власності будь-яких третіх осіб.

Вираз вдячності

Стаття підготовлена відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 17. Ст. 71.
2. Дутчак С. Р. Забезпечення охорони прав пацієнта в Україні: кримінально-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2018. 252 с.
3. Філь І. М. Кримінально-правова та кримінологічна протидія неналежному виконанню професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2018. 275 с.
4. Ost Suzanne, Bioethics, Medicine, and the Criminal Law: Medicine, crime and society /AmelAlghrani, Rebecca Bennett. Cambridge University Press, 2013. 332 p.
5. Adido Terry O. Transplant Tourism: An International and National Law Model to Prohibit Travelling Abroad for Illegal Organ Transplants. BRILL, 2018. 348 p.
6. Байда А. О. Уголовная ответственность за незаконную лечебную деятельность: монография / под ред. проф. Тютюгина В. И. Х., 2009. 320 с.
7. Гринчак С. В. Кримінальна відповідальність за незаконну трансплантацію органів або тканин людини. Х.: Право, 2011. 296 с.
8. Куц В. М. Гізімчук С. В., Єгорова В. О. Кримінальна відповідальність за незаконне проведення дослідів над людиною: монографія. Х.: Юрайт, 2012. 304 с.
9. Сапронов О. В. Кримінальна відповідальність за насильницьке донорство: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2005. 16 с.
10. Чеботарьова Г. В. Кримінально-правова охорона правопорядку в сфері медичної діяльності: монографія. К.: КНТ, 2011. 616 с.
11. Williams P. Transnational Criminal Organizations and International security. *Survival*. 1994. Vol. 36. № 1. P. 99.
12. Godson R. Olson W. International Organized Crime / R. Godson. *Society*. 1995. Jan.-Feb. P. 18–19.
13. Брич Л. П. Теоретичні засади розмежування складів злочинів: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2014. 34 с.
14. Проблемы квалификации преступлений: монография / под ред. К. В. Ображиева, Н. И. Пикурова. М.: Проспект, 2018. 464 с.
15. Куринов Б. А. Научные основы квалификации преступлений. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. 184 с.
16. Кузнецова Н. Ф. Проблемы квалификации преступлений: лекции по спецкурсу "Основы квалификации преступлений" / науч. ред. и предисл. академика В. Н. Кудрявцева. М.: Издательский Дом "Городец", 2007. 336 с.
17. Иногамова-Хегай Л. В. Концептуальные основы конкуренции уголовно-правовых норм: монография. М.: Норма, 2015. 288 с.
18. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления. М.: Госюриздат, 1957. 364 с.
19. Марін О. К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм: монографія. К.: Атіка, 2003. 224 с.
20. Корнеева А. В. Теоретические основы квалификации преступлений: учеб. пособие / под ред. А. И. Рапога. М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. 176 с.
21. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 7. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 7. С. 7.
22. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений. 2-е изд., переработ. и дополн. М.: Юристъ, 1999. 304 с.
23. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и выражений. 4-е изд. М.: Азбуковник, 1999. 944 с.

24. European Charter of Patients' Rights. 15.11.2002. European Commission Public health. URL: https://ec.europa.eu/health/ph_overview/co_operation/mobility/docs/health_services_co108_en.pdf.
25. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: навч. посібник. К.: Атіка, 2002. 640 с.
26. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 28. Ст. 232.
27. Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23.06.1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 23. Ст. 183.
28. Крылова Н. Е. Уголовная ответственность за принуждение к донорству органов и тканей человека по законодательству России и Украины. *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11. Право*. 2005. № 5. С. 39–51.
29. Карпенко Л. К. Відмежування незаконного розголошення лікарської таємниці від суміжних злочинів. *Наук. вісн. Херсонського держ. ун-ту. Сер. юрид. науки*. 2014. Том 3. С. 32–36.
30. Case of Panteleyenko V. Ukraine, final12/02/2007. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76114>.
31. Рішення Конституційного суду України № 5-зп/1997 у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України "Про інформацію" та статті 12 Закону України "Про прокуратуру" (справа К. Г. Устименка № 18/203-97) від 30.10.1997 р. *Офіційний вісник України*. 1997. № 46. С. 126.

REFERENCES

1. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo sproshchennya dosudovoho rozsliduvannya okremykh katehoriy kryminal'nykh pravoporushen' [On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Simplifying Pre-trial Investigation of Certain Categories of Criminal Offenses]. *Zakon Ukrayiny* (22.11.2018 No 2617–8). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2019. (17). 71 (in Ukr.).
2. Dutchak, S. R. (2018). *Zabezpechennya okhorony prav patsiyenta v Ukrayini: kryminal'no-pravovyy aspekt* [Protecting the Patient's Rights in Ukraine: The Criminal Law Aspect]. Candidate's thesis (12.00.08). Kyiv (in Ukr.).
3. Fil', I. M. (2018). *Kryminal'no-pravova ta kryminolohichna protydiya nenaleznomu vykonannnyu profesiynykh obov'yazkiv medychnym abo farmatsevtichnym pratsivnykom* [Criminal law and criminological counteraction to the malpractice of a medical or pharmaceutical worker]. Candidate's thesis (12.00.08). Kyiv (in Ukr.).
4. Ost Suzanne, Bioethics, Medicine, and the Criminal Law: Medicine, crime and society /AmelAlghrani, Rebecca Bennett. Cambridge University Press, 2013. 332 p.
5. Adido Terry O. Transplant Tourism: An International and National Law Model to Prohibit Travelling Abroad for Illegal Organ Transplants. BRILL, 2018. 348 p.
6. Bayda, A. O.; Tyutyugin, V. I. (Red.). (2009). *Ugolovnaya otvetstvennost' za nezakonnuyu lechebnuyu deyatel'nost'* [Criminal liability for illegal medical activities]. Monografiya. Kharkiv (in Ukr.).
7. Hrynychak, S. V. (2011). *Kryminal'na vidpovidal'nist' za nezakonnnyu transplantatsiyu orhaniv abo tkanyh lyudyny* [Criminal liability for unlawful transplantation of human organs or tissues]. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
8. Kuts, V. M. Hizimchuk, S. V., & Yehorova, V. O. *Kryminal'na vidpovidal'nist' za nezakonne provedennya doslidiv nad lyudynoyu* [Criminal liability for illegal conduct of experiments on a person]. Monohrafiya. Kharkiv: Yurayt (in Ukr.).
9. Saponov, O. V. (2005). *Kryminal'na vidpovidal'nist' za nasylnyts'ke donorstvo* [Criminal liability for violent donation]. Extended abstract of candidate's thesis (12.00.08). Kyiv (in Ukr.).
10. Chebotar'ova, H. V. (2011). *Kryminal'no-pravova okhorona pravoporyadku v sferi medychnoyi diyal'nosti* [Criminal law protection of law and order in the field of medical activity]. Monohrafiya. Kyiv: KNT (in Ukr.).
11. Williams, P. (1994). Transnational Criminal Organizations and International security. *Survival*, 36(1). 99.
12. Godson, R., & Olson, W. (1995). International Organized Crime. *Society*, (Jan.-Feb.). 18–19.
13. Brych, L. P. (2014). *Teoretychni zasady rozmezhuвання skladiv zlochyv* [Theoretical bases for the delineation of crimes]. Extended abstract of doctor's thesis (12.00.08). L'viv (in Ukr.).
14. Obrazhiyev, K. V., & Pikurov, N. I. (Reds.). (2018). *Problemy kvalifikatsii prestupleniy* [Problemy kvalifikatsii prestupleniy]. Monografiya. Moskva: Prospekt (in Russ.).
15. Kurinov, B. A. (1984). *Nauchnyye osnovy kvalifikatsii prestupleniy* [The scientific basis of the qualification of crimes]. Moskva: Izd-vo Mosk. un-ta (in Russ.).
16. Kuznetsova, N. F.; Kudryavtsev, V. N. (Red.). (2007). *Problemy kvalifikatsii prestupleniy* [Problems of qualification of crimes]. Lektsii po spetskursu "Osnovy kvalifikatsii prestupleniy". Moskva: Izdatel'skiy Dom "Gorodets" (in Russ.).
17. Inogamova-Khegay, L. V. (2015). *Kontseptual'nyye osnovy konkurentsii ugovovno-pravovykh norm* [The conceptual basis of competition of criminal law]. Monografiya. Moskva: Norma (in Russ.).
18. Traynin, A. N. (1957). *Obshcheye ucheniye o sostave prestupleniya* [General doctrine of corpus delicti]. Moskva: Gosyurizdat (in Russ.).

19. Marin, O. K. (2003). *Kvalifikatsiya zlochyniv pry konkurentsii kryminal'no-pravovykh norm* [Qualification of crimes in competition with criminal law]. Monohrafiya. Kyiv: Atika (in Ukr.).
20. Korneyeva, A. V.; Rarog, A. I. (Red.). (2006). *Teoreticheskiye osnovy kvalifikatsii prestupleniy* [Theoretical foundations of qualification of crimes]. Ucheb. posobiye. Moskva: TK Velbi, Izd-vo Prospekt (in Russ.).
21. Pro praktyku zastosuvannya sudamy kryminal'noho zakonodavstva pro povtornist', sukupnist' i retsydydy zlochyniv ta yikh pravovi naslidky [On the Practice of Criminal Law Application by the Courts on the Repeatability, Aggregation and Recurrence of Crimes and Their Legal Consequences]. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrayiny (04.06.2010 No 7). *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrayiny*, (7). 7 (in Ukr.).
22. Kudryavtsev, V. N. (1999). *Obshchaya teoriya kvalifikatsii prestupleniy* [General theory of qualification of crimes]. Moskva: Yurist" (in Russ.).
23. Ozhegov, S. I., & Shvedova, N. YU. (1999). *Tolkovyy slovar' russkogo yazyka: 80 000 slov i vyrazheniy* [Explanatory Dictionary of the Russian Language: 80,000 words and phrases]. Moskva: Azbukovnik (in Russ.).
24. European Charter of Patients' Rights. 15.11.2002. European Comission Public health. Retrieved from: https://ec.europa.eu/health/ph_overview/co_operation/mobility/docs/health_services_co108_en.pdf.
25. Korzhans'kyi, M. Y. (2002). *Kvalifikatsiya zlochyniv* [Qualification of crimes]. Navch. posibnyk. Kyiv: Atika (in Ukr.).
26. Pro zastosuvannya transplantatsiyi anatomichnykh materialiv lyudyni [On the application of human anatomical material transplantation]. Zakon Ukrayiny (17.05.2018 No 2427–8). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (28). 232 (in Ukr.).
27. Pro donorstvo krovi ta yiyi komponentiv [On the donation of blood and its components]. Zakon Ukrayiny (23.06.1995). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (23). 183 (in Ukr.).
28. Krylova, N. Ye. (2005). Ugolovnaya otvetstvennost' za prinuzhdeniye k donorstvu organov i tkaney cheloveka po zakonodate'l'stvu Rossii i Ukrainy [Criminal liability for coercion to donate human organs and tissues according to the laws of Russia and Ukraine]. *Vestnik Mosk. un-ta. Ser. 11. Pravo*, (5). 39–51 (in Russ.).
29. Karpenko, L. K. (2014). Vidmezhuвання nezakonnoho roz-holoshennya likars'koyi tayemnytsi vid sumizhnykh zlochyniv [Delimitation of unlawful disclosure of medical secrecy from related crimes]. *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzh. un-tu. Ser. yuryd. nauky*, (3). 32–36 (in Ukr.).
30. Case of Panteleyenko V. Ukraine, final12/02/2007. Retrieved from: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76114>.
31. Rishennya Konstytutsiynoho sudu Ukrayiny u spravi shchodo ofitsiynoho tлумachennya stately 3, 23, 31, 47, 48 Zakonu Ukrayiny "Pro informatsiyu" ta statti 12 Zakonu Ukrayiny "Pro prokuraturu" (sprava K. H. Ustymenka № 18/203-97) [Judgment of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the official interpretation of Articles 3, 23, 31, 47, 48 of the Law of Ukraine "On Information" and Article 12 of the Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office" (KG Ustymenko Case No. 18 / 203-97)]. (30.10.1997 No 5-zp/1997). *Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny*, (46). 126 (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:

Форум права: 57 pp. 15–25.

Related identifiers:

10.5281/zenodo.3240916

http://forumprava.pp.ua/files/015-025-2019-4-FP-Grynchak_4.pdf
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2019_4_4.pdf
License (for files):

Creative Commons Attribution 4.0 International

Received: 02.08.2019

Accepted: 09.08.2019

Published: 30.08.2019

Cite as:
Гринчак, С. В. (2019). Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи в сфері медичної діяльності. Форум Права, 57(4). 15–25. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3240916>.

 Grynchak, S.V. (2019). Kryminal'no-pravova okhorona zhyttya ta zdorov'ya osoby v sferi medychnoyi diyal'nosti [Criminal Law Protection of Life and Health of a Person in the Field of Medical Activity]. *Forum Prava*, 57(4). 15–25. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3240916>.